הִלְכוֹת בִּרְכַּת הַמָּזוֹן סִימָן קצז קצח

לְהוֹצִיא אַף אוֹתָם שֶׁאָכְלוּ כְּדַי (מ) [ח] שְׂבִיעָה. הַגָּהּ: (כה) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְבָרֵךְ מְדִאוֹרַיְתָא אִם לֹא שָׁתָה (כו) וְהוּא תָּאֵב לִשְׁתּוֹת (מרדכי פרק ג' שאכלו (פ' קמז) ובית יוסף (ד"ה כתב המרדכי) בשם כל בו (פ' סה) ושבלי לקט (פ' קמז)), (כז) וְטוֹב לְזַהֵר לְכַתְּחִלָּה אִם מִקְצָתָן שָׁתוּ וּמִקְצָתָם לֹא שָׁתוּ, (כח) שֶׁיְּבָרֵךְ מִי (ט) [ח] שֶׁשָּׁתָה (דברי עצמו):

א בְּרָכוֹת מ"ה (ע"ב).
ב תּוֹסְפוֹת (ד"ה רב זביד) וְרַבֵּנוּ יוֹנָה (לג: ד"ה אשכחינהו וכו' נברך) וְהָרא"ש (פ"ו סי' ט) בְּשֵׁם בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת (הל' ברכות פ"ז).

קצח אָחַד נִכְנַס אֵצֶל שִׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ. וּבוֹ סָעִיף אֶחָד:

א [א]שִׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ וְהֵם מְבָרְכִין, וְנִכְנַס אֶחָד (א) שֶׁלֹּא (ו) אָכַל, אִם נִכְנַס כְּשֶׁאוֹמֵר הַמְבָרֵךְ נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, (ב) עוֹנֶה אַחֲרָיו בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ [ב]שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד, וְאִם נִכְנַס (ג) כְּשֶׁאֲחֵרִים עוֹנִים בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, (ד) עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם (ג) [ב] אָמֵן. הַגָּהּ: וְכֵן (ה) בְּכָל הַבְּרָכוֹת שָׁאָדָם שׁוֹמֵעַ, חַיָּב

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

ד [ח] שְׂבִיעָה. עַיֵּן בָּאֵר הַיטֵב. וּבְבִרְכֵי יוֹסֵף (סק"ד) כָּתַב בְּשֵׁם הָרַדְב"ז בְּתְשׁוּבָה כָּתַב יָד סִימָן ב' אֲלָפִים רכ"ד דְּמִי שֶׁאָכַל כַּזַּיִת וְהוּא שֶׁכַּבַּע בְּגֹרֶן שֶׁהוּא קָטָן וְאֵין אוֹ חוֹלֶה אוֹ שֶׁאָכַל קֹדֶם, יָכוֹל לְהוֹצִיא אֲחֵרִים דְּאַף בְּצַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת (הל' ברכות פ"ז) מוֹדֶה כו', וְאִם יֵשׁ בְּפִעְפּוּדָה אָדָם גָּדוֹל וְלֹא אָכַל רַק כַּזַּיִת, אַף שֶׁלֹּא שָׂבַע הוּא יְכֻרַּךְ כֵּיוָן שֶׁכָּל הָאֲחֵרוֹנִים חָלְקוּ עַל בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת כו' עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (סק"ט) שֶׁכָּתַב כָּשֵׁם עוֹלַת תָּמִיד (סק"ב) לְהִסְתַּפֵּק אִם כָּבָר אָכַל וּבִקְּרִיעַת אֲכִילַת כַּזַּיִת נַעֲשָׂה שָׂבַע צָרִיךְ עִיּוּן לְמַעֲשֶׂה אִם חַיָּב מְדִאוֹרַיְיתָא, וּמִדִּבְרֵי הָרַדְב"ז אֲלוּ מְשַׁמַע דְּכִבְיָכוֹל הָאי גַּוְנָא (אינו) חַיָּב מְדִאוֹרַיְיתָא. וְלִדְרָכֵינוּ דְּנִהֲגִינוּ שֶׁכָּל אֶחָד מְבָרֵךְ בְּלִחַשׁ אִין נִפְקָא מִנַּהּ בְּזֶה דְּכָלְאו הָכִי רַשַּׁאי לְזוּפֵי אַף שֶׁלֹּא אָכַל אֶלָּא כַּזַּיִת כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַבַּיִת יוֹסֵף (ד"ה כתב בה"ג). וּמַה שֶּׁכָּתַב (הבא"ח) בְּשֵׁם הֲלָכוֹת קְטַנּוֹת, עַיֵּן שָׁם בְּקֹפֶק אִם אָכַל שִׁעוּר דְּאוֹרַיְיתָא, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סִימָן קפ"ד (סק"ו) מִדִּבְרֵי הַפְּרִי מְגַדִּים בְּיוֹרֶה דֵּעָה (בפתיחה להל' תערובות סוף חלק השלישי) עַיֵּן שָׁם. וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּבֵאוּר הַיטֵב וְהוּא שֶׁנִּהֲנָה גְּרוֹנוֹ, בְּמִגֵּן אַבְרָהָם (ס"ק יב) סַיֵּם בָּזֶה, בְּאוֹתָהּ אֲכִילָה עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּעֵינֵן הַנֶּאֱת גְּרוֹנוֹ בְּשוּ"ת בְּנִין מְאִירוֹת חֵלֶק ב' סִימָן כ"ז. וּלְעִנְיַן אֲכִילָה גַּסָּה בְּעֵינֵן שֶׁיִּהְיֶה נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ בְּכָל אוֹתָהּ פְּנִים מְאִירוֹת חֵלֶק ב' סִימָן כ"ז. וּלְעִנְיַן אֲכִילָה גַּסָּה בְּעֵינֵן שֶׁיִּהְיֶה נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ בְּכָל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה שֶׁל כְּדֵי שְׂבִיעָה, וְאִם נִפְסַק קְצָת עָלֶיהָ וְאֵין גְּרוֹנוֹ נֶהֱנָה אֵין רְאוּי לְבָרֵךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (שם). [ט] שֶׁשָּׁתָה. עַיֵּן בָּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (סק"י) דְּמוּכָח מֵהַפּוֹסְקִים דְּאִם שָׁתָה אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן צָמָא חַיָּב וְכֵן נוֹטֶה דַּעַת הָעוֹלַת תָּמִיד (סק"ד), אֲבָל אִם אֵינוֹ צָמָא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁתָה כְּלָל חַיָּב עַיֵּן שָׁם. וְכָתַב עוֹד דְּכָל סָעִיף זֶה כְּשֶׁאֵין מְבָרֵךְ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ כו' וּכְבָר מְבֹאָר לְעֵיל:

א [ב] אָמֵן. עַיֵּן בָּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצ"ב מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם (סק"ב) דְּהִלְבּוּשׁ מְחַלֵּק בֵּין נִכְנַס אֶחָד שֶׁלֹּא אָכַל שִׁעוּר יֵשׁ לוֹ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת (סק"ב) בְּשֵׁם הָאֵלְיָה רַבָּה וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (שם סק"ב) דְּהִלְבּוּשׁ מְחַלֵּק בֵּין נִכְנַס אֶחָד שֶׁלֹּא שָׁתָה יֵשׁ לוֹ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת

בְּאֵר הַיטֵב

שְׁרִבּוּתֵיהּ נָהֲגוּ לִתֵּן לוֹ לִשְׁתּוֹת אִם לֹא רָצָה לֶאֱכֹל, וּמִצְטָרֵךְ, וְכֵן נָהֲגוּ עַכְשָׁו: ד שְׂבִיעָה. כָּתַב הַבַּיִת יוֹסֵף (ד"ה כתב בה"ג) דְּאִם כָּל אֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ בְּלַחַשׁ רַק שֶׁמְּזַמְּנִין, יָכוֹל לְבָרֵךְ מִי שֶׁאָכַל כַּזַּיִת וַאֲפִלּוּ אִם כֻּלָּם יוֹדְעִים לְבָרֵךְ, עַיֵּן הֲלָכוֹת קְטַנּוֹת חֵלֶק ב' סִימָן רע"ז וְעַיֵּן יַד אַהֲרֹן (הנה"ט). הָאוֹכֵל אֲכִילָה גַּסָּה דְּהֵיְינוּ שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאוֹתָהּ אֲכִילָה, מוֹצִיא אֲחֵרִים בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן, וְהוּא שֶׁנֶּהֱנָה גְּרוֹנוֹ, שֶׁלְּטֵי גִּבּוֹרִים (לה: אות ב) וְעַיֵּן בְּנֶקֶט הַגְּדוֹלָה (הנה"ט): (ט) שֶׁשָּׁתָה. וְאִם מְקִצָּתָן שָׁתוּ וּמִקְצָתָן לֹא שָׁתוּ אֵין לָהֶם לְבָרֵךְ עַד שֶׁיִּשְׁתּוּ כֻּלָּם, וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (שם) וְלֹא שָׁתוּ וּמִקְצָתָן לֹא אָכְלוּ לְשֹׂבַע וְשָׁתוּ, מוּטָב שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתָן שֶׁאָכְלוּ לְשֹׂבַע. מָגֵן אַבְרָהָם (ס"ק יב) עַיֵּן שָׁם:

א (ו) אָכַל. וְאִם שָׁתָה אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ דְּשָׁתְיָה בִּכְלָל אֲכִילָה. מְנַחֵם עֲזָרְיָה (שו"ת הרמ"ע סי' קיב) מָגֵן אַבְרָהָם (סק"א): (ז) אָמַן. אִם בָּא כְּשֶׁהִתְבָּרֵךְ חוֹזֵר וְאוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְכו' פֶּסֶק הַשַּׁ"ז (סק"א) דְּאֵין צָרִיךְ לַעֲנוֹת אָז אָמֵן עַיֵּן שָׁם הַטַּעַם, וּשְׁלֵ"ה (שער האותיות קדושת האכילה אות ק) וּלְבוּשׁ פֶּסֶקוֹ דְּצָרִיךְ לַעֲנוֹת אָמֵן.

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

דַּף מ"ח (ע"א ד"ה יהבו) עַיֵּן שָׁם: (כה) יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב וְכו'. דְּסָבִירָא לְהוּ (יח) דְּמַה דְּדָרַשׁ רַבִּי מֵאִיר בְּגְמָרָא (מט:) 'וְאָכַלְתָּ' זוֹ אֲכִילָה 'וְשָׂבָעְתָּ' זוֹ שְׁתִיָּה הַכַּוָּנָה דְּאִם שָׁתָה לְאַחַר אֲכִילָה אֵין חַיָּב לְבָרֵךְ, וְאִם לְאו אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן: (כו) וְהוּא תָּאֵב לִשְׁתּוֹת. דְּאִם אֵינוֹ תָּאֵב לִשְׁתּוֹת, לְכַלֵּי עָלְמָא חַיָּב מִדְּאוֹרַיְיתָא אַף בְּלִי שְׁתִיָּה: (כז) וְטוֹב לְזַהֵר לְכַתְּחִלָּה. רְצוֹנוֹ לוֹמַר (יט) דִּלְפִי פְּסַק הַמְחַבֵּר מִקְּדָם דְּאִם יֵשׁ מִי שֶׁמְּחַיֵּב בְּדָבָר מִדְּאוֹרַיְיתָא שֶׁיּוֹדַּע לְבָרֵךְ, מִצְוָה שֶׁיְּבָרֵךְ הוּא לְהוֹצִיא אֲחֵרִים, טוֹב לָחֹשׁ גַּם לְשִׁיטָה זוֹ שֶׁיְּבָרֵךְ מִי שֶׁשָּׁתָה אַחַר אֲכִילָתוֹ לְהוֹצִיא אֲחֵרִים, דְּהָא מְחַיֵּב בְּדַוַּאי מִדְּאוֹרַיְיתָא. אִם לֹא שֶׁאוֹתָן שֶׁשָּׁתוּ אֵין יוֹדְעִין לְבָרֵךְ, דְּאָז יוּכַל לְהוֹצִיא אוֹתָן אֲפִלּוּ מִי שֶׁלֹּא שָׁתָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב גַּם הַמְחַבֵּר לְעֵינֵן כְּדֵי שְׂבִיעָה: (כח) שֶׁיְּבָרֵךְ מִי שֶׁשָּׁתָה. וְאַף עַל פִּי כֵן אִם מִקְצָתָן אָכְלוּ לְשֹׂבַע וְלֹא שָׁתוּ וּמִקְצָתָן לֹא אָכְלוּ לְשֹׂבַע וְשָׁתוּ, (כ) מוּטָב שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹתָן שֶׁאָכְלוּ לְשֹׂבַע דְּחַיָּבִין מִדְּאוֹרַיְיתָא לְרֵעַת הַפּוֹסְקִים אַף שֶׁלֹּא שָׁתוּ, (כט) וְרֵעַת הַמְּרַדְּכִי בְּשֵׁם הָרַב אֱלִיעֶזֶר מִמֵּץ (יראים סי' רנג) דַּעַת יְחִידָאָה הִיא. מִי שֶׁהָיָה שָׂבֵעַ קֹדֶם שֶׁאָכַל וְאָכַל אֲכִילָה גַּסָּה שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאוֹתָהּ אֲכִילָה, אַף עַל פִּי כֵן אִם נֶהֱנָה (כא) גְּרוֹנוֹ מֵאוֹתָהּ אֲכִילָה מְבָרֵךְ עָלֶיהָ וּלְאַחֲרָיו וּמוֹצִיא אֲחֵרִים. וְאִם נַפְשׁוֹ

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(יח) סָפֵר יִרְאִים לְרַבֵּנוּ אֱלִיעֶזֶר מִמֵּץ (סי' רנג). וְרֹב הַפּוֹסְקִים סְבִירָא לְהוּ דְּהַאי דְּרָשָׁא אִסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא וְכַוָּנַת הַתּוֹרָה 'וְשָׂבָעְתָּ' שְׂבִיעָה מַמָּשׁ, וְאַף אִם נֹאמַר דְּכַדַּיִת הָרַי דְּאוֹרַיְיתָא, 'וְשָׂבָעְתָּ' זוֹ שְׁתִיָּה דְּאִם יֹאכַל אוֹ יִשְׁתֶּה יַיִן חַיָּב לְבָרֵךְ וְהוּא בְּרָכָה אַחַת מְעַיֵּן שָׁלֹשׁ. [בַּיִת יוֹסֵף (ד"ה כתב המרדכי) וּכְפִי שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל סִימָן קפ"ד (סק"ו) דְּמִדְּבָרָיו שֶׁל הַפְּרִי מְגַדִּים בְּיוֹרֶה דֵּעָה (בפתיחה להל' תערובות סוף חלק השלישי) עַיֵּן שָׁם. וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּבֵאוּר הַיטֵב וְהוּא שֶׁנֶּהֱנָה גְּרוֹנוֹ, בְּמִגֵּן אַבְרָהָם (ס"ק יב) סַיֵּם בָּזֶה, בְּאוֹתָהּ אֲכִילָה עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּעֵינֵן הַנֶּאֱת גְּרוֹנוֹ בְּשוּ"ת בְּנִין מְאִירוֹת חֵלֶק ב' סִימָן כ"ז. וּלְעִנְיַן אֲכִילָה גַּסָּה בְּעֵינֵן שֶׁיִּהְיֶה נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ בְּכָל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה שֶׁל כְּדֵי שְׂבִיעָה, וְאִם נִפְסַק קְצָת עָלֶיהָ וְאֵין גְּרוֹנוֹ נֶהֱנָה אֵין רְאוּי לְבָרֵךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (שם). [ט] שֶׁשָּׁתָה. עַיֵּן בָּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (סק"י) דְּמוּכָח מֵהַפּוֹסְקִים דְּאִם שָׁתָה אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן צָמָא חַיָּב וְכֵן נוֹטֶה דַּעַת הָעוֹלַת תָּמִיד (סק"ד), אֲבָל אִם אֵינוֹ צָמָא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁתָה כְּלָל חַיָּב עַיֵּן שָׁם. וְכָתַב עוֹד דְּכָל סָעִיף זֶה כְּשֶׁאֵין מְבָרֵךְ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ כו' וּכְבָר מְבֹאָר לְעֵיל:

א [ב] אָמֵן. עַיֵּן בָּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצ"ב מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם (סק"ב) דְּהִלְבּוּשׁ מְחַלֵּק בֵּין נִכְנַס אֶחָד שֶׁלֹּא אָכַל שִׁעוּר יֵשׁ לוֹ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת

(יט) וּכְעֵין זֶה כָּתַב גַּם הַפְּרִי מְגַדִּים (משב"ז סק"ד) עַיֵּן שָׁם: (כ) מָגֵן אַבְרָהָם (ס"ק יב), וּכְבָר מְבֹאָר לְעֵיל סִימָן קפ"ד (סק"ו) דְּמִדְּבָרָיו שֶׁל הַפְּרִי מְגַדִּים בְּיוֹרֶה דֵּעָה (בפתיחה להל' תערובות סוף חלק השלישי) עַיֵּן שָׁם. וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּבֵאוּר הַיטֵב וְהוּא שֶׁנֶּהֱנָה גְּרוֹנוֹ, בְּמִגֵּן אַבְרָהָם (ס"ק יב) סַיֵּם בָּזֶה, בְּאוֹתָהּ אֲכִילָה עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּעֵינֵן הַנֶּאֱת גְּרוֹנוֹ בְּשוּ"ת בְּנִין מְאִירוֹת חֵלֶק ב' סִימָן כ"ז. וּלְעִנְיַן אֲכִילָה גַּסָּה בְּעֵינֵן שֶׁיִּהְיֶה נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ בְּכָל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה שֶׁל כְּדֵי שְׂבִיעָה, וְאִם נִפְסַק קְצָת עָלֶיהָ וְאֵין גְּרוֹנוֹ נֶהֱנָה אֵין רְאוּי לְבָרֵךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (שם). [ט] שֶׁשָּׁתָה. עַיֵּן בָּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן בְּאֵלְיָה רַבָּה (סק"י) דְּמוּכָח מֵהַפּוֹסְקִים דְּאִם שָׁתָה אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן צָמָא חַיָּב וְכֵן נוֹטֶה דַּעַת הָעוֹלַת תָּמִיד (סק"ד), אֲבָל אִם אֵינוֹ צָמָא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁתָה כְּלָל חַיָּב עַיֵּן שָׁם. וְכָתַב עוֹד דְּכָל סָעִיף זֶה כְּשֶׁאֵין מְבָרֵךְ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ כו' וּכְבָר מְבֹאָר לְעֵיל:

א [ב] אָמֵן. עַיֵּן בָּאֵר הַיטֵב. וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצ"ב מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם (סק"ב) דְּהִלְבּוּשׁ מְחַלֵּק בֵּין נִכְנַס אֶחָד שֶׁלֹּא אָכַל שִׁעוּר יֵשׁ לוֹ לַעֲנוֹת אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] וּבשו"ע הרב (ס"א) כתב: ואם לא ענה אחריו כך, או שנכנס כשהמסובין עונין ברוך שאכלנו שאינו יכול לענות ברוך ומבורך כיון שלא שמע שאמר המברך נברך, יענה אחריהם אמן, ושוב אינו עונה אחר ברוך שאכלנו שחוזר המברך. **ב]** בשו"ע הרב (שם) הביא ב' הדעות וכתב (בסוגריים) שיש לחוש לסברא הראשונה לענות אחריו אמן.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah

לַעֲנוֹת אָמֵן (טור ובית יוסף (ד"ה ומ"ש וכן) בשם בה"ג (הל' מכמה פ"ו) וסמ"ג (עשין מ)). וְאִם הֵם עֲשָׂרָה, (ו) אוֹמֵר בָּרוּךְ (ג) אֱלֹהֵינוּ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. [ג]וְהוּא הַדִּין אִם הָיָה שָׁם כְּשֶׁנִּמְרוּ מִלֶּאֱכֹל וְלֹא אָכַל עִמָּהֶם, כָּךְ הוּא עוֹנֶה אַחַר הַמְבָרֵךְ (ז) וְאַחַר הָעוֹנִים:

א בְּרָכוֹת מ"ה (ע"א). ב הָרי"ף (לה.) וְהָרא"ש שָׁם (פ"ו סי' כ). ג מִפְּרָק קַמָּא דְּחֻלִּין (ו.). ג תּוֹסְפוֹת שָׁם בִּבְרָכוֹת מ"ז (ע"ב ד"ה אמר) וְהָרא"ש (שם). ד שָׁם בְּגֶמָרָא. ה תּוֹסְפוֹת בְּשָׁם ר"י בְּבָבָא בְּתְרָא (פא. ד"ה למעוטי) וְכֵן הַסְּכֵמַת הַפּוֹסְקִים. ו בְּרָכוֹת י"ח (ע"א) וּמוּעָד קָטָן כ"ג (ע"ב).

קצט עַל מִי מְזַמְּנִים וְעַל מִי אֵין מְזַמְּנִים. וּבוֹ י"א סְעִיפִים:

א [א]הַשָּׁמֵשׁ שֶׁאָכַל כַּזַּיִת (א) מְזַמְּנִין עָלָיו: ב [ב]כּוּתִי בַּזְּמַן הַזֶּה הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו: ג (ב) * [ג]עַם הָאָרֶץ גָּמוּר * מְזַמְּנִין עָלָיו בַּזְּמַן הַזֶּה: ד (ג) עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, [ד]וַאֲפִלּוּ גֵּר שָׁמָל (ד) וְלֹא טָבַל (ה) אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו. אֲבָל גֵּר גָּמוּר מְזַמְּנִין עָלָיו, (ו) וְיָכוֹל לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן [ה]וְלוֹמַר עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ (ז) לַאֲבוֹתֵינוּ: ה (ח) [ו]אוֹנֵן בְּחֹל (ח) שֶׁהוּא פָּטוּר מִלְּבָרֵךְ,

בֵּאוּר הֵיטֵב

עַיִן סִימָן קצ"ב סָעִיף קָטָן ב' מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם: (ג) אֱלֹהֵינוּ. וְנִרְאֶה דִּבְרָכַת נִשּׂוּאִין עוֹנָה גַּם כֵּן בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד שֶׁהַשִּׂמְחָה בְּמְעוֹנוֹ. עַטָּרַת זְקֵנִים מִשֵּׁם גְּדוֹל אֶחָד:

ד (ד) וְלֹא טָבַל. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא טָבַל כָּרְאוּי, מִקְרֵי לֹא טָבַל. וּפְשׁוּט דְּמִי שֶׁהוּא רָשָׁע בְּפֹרֶסְקִיא וְעוֹבֵר עֲבֵרוֹת וְכָל שֶׁכֵּן מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דְּאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו דְּלֹא גָּרַע מֵעַם הָאָרֶץ בִּזְמַן הַתַּלְמוּד. מֶגֶן אַבְרָהָם (סק"ב). וּמוּמָר דְּשֶׁב אֲפִלּוּ לֹא טָבַל יָכוֹל לְצָרֵף, עַיִן יוֹרֶה דֵּעָה סוֹף סִימָן רס"ח (ס"ק ב): (ג) אוֹנֵן. פָּרוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו, עַיִן סִימָן ע"א (ס"א):

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

(ה) הַמְּצֻוֹת בֵּין בִּרְכַּת הַנֶּהֱנִין: (ו) אוֹמֵר בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. הֵינוּ כְּשֶׁשָּׁמַע לְהַמְבָרֵךְ שֶׁאָמַר נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ. וְאִם שָׁמַע רַק לְהָעוֹנִים, אוֹמֵר רַק אָמֵן בְּלִבּוֹ כַּנַּ"ל. וּבִרְכַּת נְשׂוּאִין עוֹנָה בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד שֶׁהַשִּׂמְחָה בְּמְעוֹנוֹ [אַחֲרוֹנִים]: (ז) וְאַחַר הָעוֹנִים. רְצוֹנוֹ לוֹמַר אַף שֶׁאָמַר מִתְּחִלָּה עִם הַמְסֻבִּין בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ וְכוּ', [ב]צָרִיךְ לַעֲנוֹת לְבַסּוֹף (ו) אָמֵן גַּם כֵּן אַחַר הָעוֹנִים:

א (א) מְזַמְּנִין עָלָיו. שֶׁאַף שֶׁלֹּא קָבַע עַצְמוֹ בַּשֻּׁלְחָן עִמָּהֶם, שֶׁאוֹכֵל מֵעֲמָּד, וְגַם הוֹלֵךְ וּבָא בְּאֶמְצַע אֲכִילָתוֹ וְאֵין לוֹ קְבִיעוּת כְּלָל עִמָּהֶם, אֲפִלּוּ הָכִי מִצְטָרֵף, שֶׁכֵּיוָן שֶׁדַּרְכּוֹ אֲכִילָתוֹ בְּכָךְ זוֹ הִיא קְבִיעָתוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאִישׁ אַחֵר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסִימָן קצ"ג סָעִיף ב' מִמְּחִמְּנִין שֶׁאוֹכֵל כְּעֵין סְעוּדָה. וְאִם הוֹלֵךְ וּבָא בְּאֶמְצַע אֲכִילָתוֹ אֵינוֹ מִצְטָרֵף. וְעַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (ס"ק כא-כב): ג (ב) עַם הָאָרֶץ גָּמוּר. דִּבְגְמָרָא (מז:) אָמְרִינַן דַּאֲפִלּוּ קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, דְּהֵינוּ לְהָבִין טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָיוֹת לְהַקְשׁוֹת וּלְפָרֵק, אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, וְלָכֵן קָאָמַר דַּאֲפִלּוּ עַם הָאָרֶץ גָּמוּר שֶׁאֵין בּוֹ מִקְרָא וּמִשְׁנָה מְזַמְּנִין עָלָיו בְּזַמַּן הַזֶּה, שֶׁאִם הָיוּ פּוֹרְשִׁין מֵהֶם הָיוּ גַּם הֵם פּוֹרְשִׁין מִן הַצְּבוּר לְגַמְרֵי. וְאִם אֵינוֹ מְקַיֵּם מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּדֶבֶר הַמְפֹרָסָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל כְּגוֹן שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי כֵן מְזַמְּנִין עָלָיו, וְדַעַת הַמַּגֵּן אַבְרָהָם (סק"א) שֶׁבָּזֶה אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, דְּבָזֶה כַּיָּדוּעַ דִּכְלַל יִשְׂרָאֵל קוֹרְאִין קְרִיאַת שְׁמַע לֹא חִישִׁינַן לְקִלְקוּלָא בְּמָה שֶׁנִּפְרָשׁ מִיחִידִים שֶׁאֵין קוֹרִין, וְכֵן סְתָמוּ כַּמָּה אַחֲרוֹנִים. וְכָל שֶׁכֵּן מִי שֶׁהוּא רָשָׁע וְעוֹבֵר עֲבֵרוֹת בְּפֹרֶסְקִיא דְּאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו [מַגֵּן אַבְרָהָם (סק"ב) וּשְׁאָרֵי אַחֲרוֹנִים]: ד (ג) עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵין וְכוּ'. הֵינוּ (ו) אֲפִלּוּ נִתְגַּיֵּר לְבָרֵךְ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ד) וְלֹא טָבַל. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא טָבַל כַּדִּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה כַּמְבֹאָר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רס"ח סָעִיף (א'-ב'), מִקְרֵי לֹא טָבַל [אַחֲרוֹנִים]: (ה) אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו. דְּאִינוּ גֵּר עַד שֶׁיִּטְּמוֹל וְיִטְבֹּל: (ו) וְיָכוֹל לְבָרֵךְ. וְהֵינוּ אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָן בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן [בַּיִת יוֹסֵף (ד"ה ומ"ש רבינו בשם ר"ת)]: (ז) לַאֲבוֹתֵינוּ. לְפִי שֶׁלְּאַבְרָהָם נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה וְאַבְרָהָם נִקְרָא 'אַב הֲמוֹן גּוֹיִם' (בראשית יז ד): ה (ח) שֶׁהוּא פָּטוּר מִלְּבָרֵךְ. פָּרוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו כִּבְסִימָן ע"א (ס"א):

בֵּאוּר הַלָּכָה

כְּבָר כָּתַבְתִּי דְּקָשֶׁה לְהָקֵל דִּכְמָה רֹאשׁוֹנִים סְבִירָא לְהוּ כֵּן. **וּבְאַלְיָה רַבָּה** (סק"ה) **הֵבִיא כְּשֵׁם הַסֵּפֶר צֵדָה לַדָּרֶךְ** (מאמר ראשון כלל ג פכ"ג) **דְּגַם בְּרֹב רְבִיעִית סָגֵי, וְכָתַב דְּלֹא מְצָא כֵּן בְּפוֹסְקִים אֲחֵרִים. וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי אֵין לִדְחוֹת כָּל כָּךְ דִּבְרֵיהוּ** מֵאַחַר דְּהַגְּרָ"א וּדְעִמֵּיהּ סְבִירָא לְהוּ דְּלֹא בְּעֵינַן כַּזַּיִת, וּמִמֵּילָא דְּכָזֶה גַּם כֵּן סָגֵי אֲפִלּוּ בְּשִׁעוּר קָטָן מְאֹד, וּבִפְרָט רֹב רְבִיעִית דְּהוּא שִׁעוּר חָשׁוּב לְעִנְיַן קִדּוּשׁ, וְיֵשׁ הַרְבֵּה פּוֹסְקִים דְּמִסְתַּפְּקֵי לְעִנְיַן בְּרָכָה אֲחֵרוֹנָה, דְּאִית לְהוּ דְּשִׁעוּר כַּזַּיִת סָגֵי לְעִנְיַן שְׁתִיָּה שֶׁהוּא שְׁלִישׁ וְרְבִיעִית וְכָל שֶׁכֵּן בְּרֹב רְבִיעִית. וְאַף דְּלִכְתְּחִלָּה מַחְמִרִינַן שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ בְּרָכָה אֲחֵרוֹנָה בְּפָחוֹת מֵרְבִיעִית כְּדַאִיתָא לְקַמָּן סִימָן ר"י (ס"א), מִכָּל מָקוֹם לְעִנְיַן צְרוֹף אֶפְשָׁר דְּיֵשׁ לְהָקֵל בְּפָחוֹת מִזֶּה. **וּלְכְתְּחִלָּה בְּנִדְאֵי יוֹתֵר טוֹב לְהַדֵּר שִׁיּשְׁתֶּה רְבִיעִית, [א]אַךְ בְּדִיעֲבַד אִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ לְהָקֵל:**

ג * **עַם הָאָרֶץ גָּמוּר וְכוּ'.** עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק"ב) **מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ דְּכָל שֶׁכֵּן אִם הוּא רָשָׁע גָּמוּר וְעוֹבֵר עֲבֵרוֹת בְּפֹרֶסְקִיא דְּאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו. וְעַיֵּן בִּקְרֵי מְגָדִים** (א"א סק"ב) **שֶׁכָּתַב דְּאֵין סְתִירָה לָזֶה מִסָּעִיף י"א דְּמִבֹּאר שָׁם דְּדַוְקָא כְּשֶׁנִּדּוּהוּ עַל עֲבֵרָה הָא לָאו הָכִי מְזַמְּנִין עָלָיו, דְּהָתָם בַּעֲבֵרָה אַחַת וְכָאן בְּעֲבֵר עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת. וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי נִרְאֶה דְּאֵין חִלּוּק בַּדָּבָר, אֶלָּא דִּלְעִנְיַן שְׁאָרֵי דְּבָרִים שֶׁבְּקִדֻּשָּׁה כְּגוֹן לְעִנְיַן קְרִיאַת הַתּוֹרָה וּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם וּשְׁאָרֵי דְּבָרִים שֶׁבְּקִדֻּשָּׁה דִּצְרִיךְ עֲשָׂרָה, בְּנִדְאֵי אֶפְלוּ עֲבֵר עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת לְתֹאבוֹן, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִדּוּהוּ נִמְנֶה לְמִנְיַן עֲשָׂרָה,** דְּהָכִי מַשְׁמַע מִפְּתִיחַת הַמְחַבֵּר לְעֵיל סִימָן נ"ה סָעִיף י"א עַיֵּן שָׁם, [וְגַם דְּהָרְאָיָה שֶׁהֵבִיאוּ עַל זֶה שָׁם (משנ"ב ס"ק מז) מֵעֶנְיָן דְּכִתְיב בְּיֵהוּ (יהושע ז יא) 'חָטָא יִשְׂרָאֵל' דְּאַף עַל פִּי שֶׁחָטָא יִשְׂרָאֵל הוּא, מוֹרֶה גַּם כֵּן הָכִי, דְּהָתָם הָלֹא הָיָה שָׁם חִלּוּל שַׁבָּת וְעוֹד כַּמָּה עֲוֹנוֹת]. **וְהָכָא לְעִנְיַן זִמּוּן מִסְתַּבְרָא שֶׁאֶפְלוּ עֲבֵר עֲבֵרָה אַחַת בְּפֹרֶסְקִיא כְּמַזִּיד [כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֲזִיר אוֹ נְבֵלָה וּטְרֵפָה שֶׁהוּא דָּבָר הַמְפֹרָסָם בְּיִשְׂרָאֵל לְאִסּוּרוֹ] אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו.** וְהַטַּעַם, דְּעִנְיַן זִמּוּן הוּא שֶׁחִיּוּבוֹ בָּא עַל יְדֵי שֶׁמַּתְחִלָּה הִתְחַבְּרוּ יַחַד לַאֲכִילָה, וּכְשֶׁכְּבָר זֶה צָרִיךְ גַּם כֵּן אַחַר כָּךְ לְהִתְחַבֵּר וּלְבָרֵךְ לַה' יִתְבָּרַךְ עַל אֲכִילָה שֶׁאָכְלוּ, וְעַל זֶה אֵיתָא בְּמַשְׁנָה (מז:) דְּאִם הוּא עַם הָאָרֶץ אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, וְהֵיינוּ עֲבוּר שֶׁפְּשָׁט שֶׁלֹּא לָמַד, לָכֵן אֵין לְהִתְחַבֵּר אִתּוֹ כְּדֵי לְזַמֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַפּוֹסְקִים, וְעַל כֵּן קָאָמַר הַמַּגֵּן אַבְרָהָם (סק"ב) דְּאִם הוּא רָשָׁע וְעוֹבֵר עַל הַתּוֹרָה בְּפֹרֶסְקִיא בְּרַבִּים אֵין נָכוֹן לְהִתְחַבֵּר אִתּוֹ לְזַמֵּן [וּבְסָעִיף י"א לֹא מַיְרֵי בְּכִי הַאי גַּוְנָא], **וּמִמֵּילָא מִסְתַּבְרָא דְּאֶפְלוּ אִם רָאוּהוּ פַּעַם אַחַת בְּפֹרֶסְקִיא שֶׁפָּקַר בְּעֵבֵרָה גַּם כֵּן אֵין לְזַמֵּן אִתּוֹ.** וְתַדַּע דְּלִעְנְיַן זִמּוּן הֶחְמִירוּ הַרְבֵּה יוֹתֵר, דְּהָרֵי בְּנִדְאֵי אֶפְלוּ עִם הָאָרֶץ גָּמוּר מְצָרְפִין אוֹתוֹ לַעֲשָׂרָה לְעִנְיַן קְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ וְכִי הַאי גַּוְנָא, וּלְעִנְיַן זִמּוּן אֵיתָא בְּמִשְׁנָה דְּאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, אֶלָּא מִדְּאִית לְהוּ לְעִנְיַן זִמּוּן חֲמִיר הַרְבֵּה יוֹתֵר וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ הַשְׁתָּא. **וּלְפִי כָּל זֶה, מַה דְּאֵיתָא לְעֵיל בְּסִימָן נ"ה דְּאִם לֹא נִדּוּהוּ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן עֲשָׂרָה הֵיינוּ רַק לִשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁצְּרִיךְ עֲשָׂרָה, אֲבָל לְעִנְיַן זִמּוּן בְּשֵׁם בְּנִדְאֵי לֹא, דְּלֹא עָדִיף מֵעַם הָאָרֶץ בִּזְמַן הַתַּלְמוּד. וְאוּלַם הָיָה אֶפְשָׁר עוֹד לוֹמַר, דְּמַה דְּאֵיתָא בְּמִשְׁנָה דְּעַם הָאָרֶץ אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו הֵיינוּ דַּוְקָא לְעִנְיַן זִמּוּן אֲבָל לְעִנְיַן שְׁלֹשָׁה, אֲבָל לְעִנְיַן סְנִיף לַעֲשָׂרָה עוֹשִׂין, וּלְפִי זֶה דִּינָא דְּמִגֵּן אַבְרָהָם בְּפֹרֶסְקִיא גַּם כֵּן דַּוְקָא לְעִנְיַן רָשָׁע שֶׁעוֹבֵר בְּפֹרֶסְקִיא לְעִנְיַן שְׁלֹשָׁה וְלֹא לְעִנְיַן עֲשָׂרָה. וּלְפִי זֶה מַה דְּאֵיתָא בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ לְעֵיל בְּסִימָן נ"ה דְּנִמְנָה לַעֲשָׂרָה הֵיינוּ אֲפִלּוּ לְעִנְיַן זִמּוּן בְּשֵׁם, וְצָרִיךְ עִיּוּן:**

* **מְזַמְּנִין עָלָיו בַּזְּמַן הַזֶּה.** עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה סָעִיף קָטָן ב'. וְכָל זֶה הוּא לְעִנְיַן אִם אֲנוּ מְצָרְפִין אוֹתוֹ לְזִמּוּן עָלָיו, וְהַטַּעַם דְּמִשּׁוּם שֶׁפְּשָׁט שֶׁלֹּא לָמַד לָכֵן **מִדְּאִיתָא** דְּגְמָרָא (שם) אֵין מִתְחַבְּרִין אִתּוֹ לְצָרְפוֹ לְזִמּוּן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרא"ש (פ"ו סי' כ), וְכָל שֶׁכֵּן אִם אֵינוֹ מְקַיֵּם מִצְוֹת הַתּוֹרָה דְּשִׁיָּךְ טַעַם זֶה, **אֲבָל הוּא בְּעַצְמוֹ בְּנִדְאֵי חַיָּב בְּזִמּוּן כְּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל. [וְנִסְתַּפֵּק מִנֵּהּ לְעִנְיַן אִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה כִּי הַאי גַּוְנָא, בְּנִדְאֵי מְחַיְּבִין לְזַמֵּן. אוֹ אִם יֵשׁ בַּחֲבוּרָה שֶׁל אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה בִּלְתּוֹ, בְּנִדְאֵי אֵין רַשַּׁאי לְהַפְרֵד מֵהֶם, וְיִזַּמֵּן אֹתָם].** דְּכִי מִי שֶׁאָכַל שׁוּם וְרֵיחוֹ נוֹדֵף וְכוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בִּתְשׁוּבָה (מאמר קדוש ה) דַּאֲפִלּוּ יִרְבְּעֵם בֶּן נְבָט שֶׁהָיָה מַחֲטִיא וּמַכְעִיס אֶת הָרַבִּים וְכוּ' אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו כְּשֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ בְּנִדְאֵי חַיָּב בְּזִמּוּן כְּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל, וְכָל שֶׁכֵּן בְּנִדְאֵי שֶׁאֵין לְהַפְרִישׁ מֵהֶם וְכוּ'. וְעַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק"ה) וּבְשַׁעַר הַצִּיּוּן (סק"ו) וּבְשַׁעַר הַכַּוָּנוֹת (דרושי ברכת המזון דרוש ב):

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(ס) כָּל הַפּוֹסְקִים: (ו) נַחֲלַת צְבִי (סק"א) הַמּוּבָא בְּפִרְי מְגָדִים (משז"ז סק"א) וּפְרִי חָדָשׁ בִּלְקוּטָיו וּמֶגֶן גִּבּוֹרִים (שלטי גבורים סק"א), דְּלֹא כְּלָחֶם חֲמוּדוֹת (דברי חמודות פ"ז אות יח) וּשְׁיָרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (הגה"ט סק"א):

ד (ג) הַגְּרַ"ז (ס"ד). וּמִכָּל מָקוֹם לְשׁוֹן הַמְחַבֵּר עָדִיף מִקַּמָּנָם, דִּבְגְמָרָא (מז:) קָאָמַר פְּשִׁיטָא וּמִשְּׁנֵי הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן בְּגַר שֶׁמֵּל וְלֹא טָבַל, וְהַמְחַבֵּר חִלֵּק הַדִּין לִשְׁנַיִם:

לִיקוּטֵי דִּבְרֵי הָרַב: א] וּבשו"ע הרב (ס"ב) נקט בפשטות שצריך שישתה רביעית. **ב]** וּבשו"ע הרב (שם) כתב: שלשה שאכלו והם מברכים בזימון ונכנס אחד שלא אכל אם נכנס כשאמר המברך נברך שאכלנו משלו חייב לענות אחריו ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ושוב אינו עונה אמן אחר ברוך שאכלנו.

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah